

Asia: VN/35745/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle opintoetuslaiksi ja eräksi muiksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksen yleiset tavoitteet

-

2. Opintorahan, asumislisän ja opintolainan valtioneuvoston myöntäminen ja määrät

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle opintoetuslaiksi ja eräksi muiksi laeiksi. Voimassa oleva opintotukilaki kumottaisiin. Uudessa opintoetuslaissa säädettäisiin opintojen aikana myönnettävän opintorahan, asumislisän ja opintolainan valtioneuvoston sekä opintolainansaajalle myönnettävän korkoavustuksen sekä opintolainahyvityksen saamisen edellytyksistä. Oppivelvollisuuslaista kumottaisiin nykyiset oppivelvollisia koskevat majoitus- ja matkakorvausta koskevat säännökset ja lisättäisiin vastaavat säännökset opintoetuslakiin ja koulumatkatukilakiin.

Opintotuen saamisen rajoituksista säädettäisiin uuden opintoetuslain 19 §:ssä. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin muista opintotukioikeuden rajoituksista. Sääntely vastaa pääosin voimassa olevan opintotukilain 6 §:ssä säädettyä mutta voimassa olevasta laista poiketen esteenä opintotuen saamiselle olisi kuitenkin myös se, että opiskelija on tutkintavankeudessa. Esityksen mukaan opintotuen saamisen yhtenä yleisenä edellytyksenä on taloudellisen tuen tarve ja koska vapaus- ja tutkintavangeilla ei ole vankeuden aikana kuluja ja koska vankila maksaa vangeille opiskelusta toimintarahaa, ei olisi tarkoituksenmukaista myöntää vangeille opintotukea.

Voimassa oleva säännös opintotukioikeuden rajoitteesta ”suorittaa vapausrangaistusta ja opiskelee rangaistuslaitoksessa” muuttuisi siis muotoon ”suorittaa vapausrangaistusta tai on tutkintavankeudessa”. Voimassa olevan lain mukainen muotoilu on mahdollistanut normaalisuusperiaatteen mukaisesti opintotuen myöntämisen avolaitukseen sijoitetuille vangeille, jotka opiskelevat opintoluvalla vankilan ulkopuolella. Esitetystä uudesta muotoilusta saa käsityksen, ettei tämä olisi enää mahdollista, vaikka asiaa ei säännöskohtaisissa perusteluissa avatakaan enempää. Nykyinen sääntely ei myöskään katkaise tutkintavankeudessa olevan opiskelijan etuutta. Lisäksi opintotukea on nykymuotoilun mukaan ollut mahdollista myöntää tutkintavankeuden aikana vankilassa suoritettaviin opintoihin.

Rikosseuraamuslaitos pitää merkittävänä tiukennuksena sitä, että etuusoikeus poistuisi avolaitoksesta käsin opintoluvalla vankilan ulkopuolella opiskelevilta. Opintotuella on merkitystä osaltaan motivaatioon hakeutua opintojen piiriin, minkä lisäksi vankiopiskelijat eivät olisi ilman opintotukioikeutta samoissa opinnoissa yhdenvertaisessa asemassa muiden opiskelijoiden kanssa. Opintotuki on jossain määrin mahdollistanut vankiopiskelijän liikkumisen vankilasta kauemmas opintoihinsa erityisesti koulumatkatuen ehtojen tiukennuttua. Opiskeluihin voi liittyä monenlaisia kuluja, joihin nähden vankilasta maksettava toimintaraha on häviävän pieni.

Esityksen perusteella ennen vankeutta myönnetty etuus katkaistaisiin heti tutkintavankeuden alettua. Rikosseuraamuslaitos pitää tältäkin osin muutosta merkittävänä tiukennuksena nykyiseen. Tutkintavankeus voi olla kestoaltaan lyhyt, ja etuuden katkaiseminen suoraan voi johtaa kohtuuttomaan tilanteeseen vangitun henkilön kannalta.

Rikosseuraamuslaitos on tunnistanut, että tutkintavankeuden aikaisiin vankilassa suoritettaviin opintoihin myönnettyihin opintotukiin on liittynyt tiedonvaihdollisia haasteita. Vankila ei ole välttämättä tiennyt vangin hakemasta opintoetuudesta, johon hän tutkintavankeuden aikana on oikeutettu, mutta johon hänen oikeutensa vankeusvangiksi muututtuaan poistuu. Tämä muodostaa riskin perusteettomaan etuuden maksuun ja mahdollisiin isoihin takaisin perintöihin myöhemmässä vaiheessa ja sinällään muutosta voisi tästä näkökulmasta pitää jossain määrin toimintaa selkeyttävänä.

Rikosseuraamuslaitos saattaa jatkovalmistelussa harkittavaksi, tulisiko sääntelyssä erotella ennen tutkintavankeutta myönnetty etuus sekä tutkintavankeudessa vankilassa toteutettaviin opintoihin myönnetty etuus, joista ensimmäisen olisi ainakin joissain tapauksissa tarkoituksenmukaista jatkaa tutkintavankeuden alettua. Opintotuen myöntämistä siviiliopintoihin voidaan pitää normaalisuusperiaatteen mukaisena, sillä tällöin on kyse opiskelusta vankilan ulkopuolella, ei vankilaopetuksesta. Tältä osin Rikosseuraamuslaitos näkee, että muutosta nykyiseen tilanteeseen olisi ainakin perusteltava esityksessä.

Rikosseuraamuslaitos toteaa lisäksi, että esityksen perusteella jää epäselväksi, voitaisiinko esitetyn pykälän perusteella opintotukea myöntää valvottua koevapautta suorittavalle henkilölle, joka siis on sijoitettuna vankilan ulkopuolelle. Lisäksi Rikosseuraamuslaitos huomauttaa, että uuden opintoetuslain tiedonsaantioikeutta koskevassa 76 §:ssä viitataan edelleen vain vankeuslakiin. Pykälässä tulisi viitata lisäksi tutkintavankeuslakiin.

3. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika muissa kuin korkeakouluopinnoissa

-

4. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika korkeakouluopinnoissa

-

5. Huoltajakorotus

-

6. Oppivelvollisen erityinen asumislisä ja koulumatkatuki

-

7. Opintolainan myöntäminen ja valtioneuvoston päätös

-

8. Luottolaitoksen velvollisuudet ja opintolainan takaisinmaksun vaatiminen

-

9. Korkeavastuu

-

10. Opintolainahyvitys

-

11. Takausvastuulain ja sen perintä

-

12. Muut liitelait

-

13. Esityksen vaikutusarviot

-

14. Muita huomioita

-

Lokasaari Heidi
Rikosseuraamuslaitos